

RESTAURATORSKA PRAKSA

na zidnoj slici sa prikazom *Strijeljanja sv. Kuzme i Damjana*

u crkvi sv. Kuzme i Damjana u Kuzmincu

Izvođač radova: Hrvatski restauratorski zavod (HRZ)

Voditelj radova na zidnim slikama: Josip Brekalo, viši konz.-rest.

Nastavnik kolegija *Restauratorska praksa III* i mentor diplomskog rada: doc. mr. art. Neva Pološki, Akademija likovnih umjetnosti (ALU) u Zagrebu, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina (OKIRU)

Studentica: Ana Grđan, IV. godina OKIRU, smjer slikarstvo

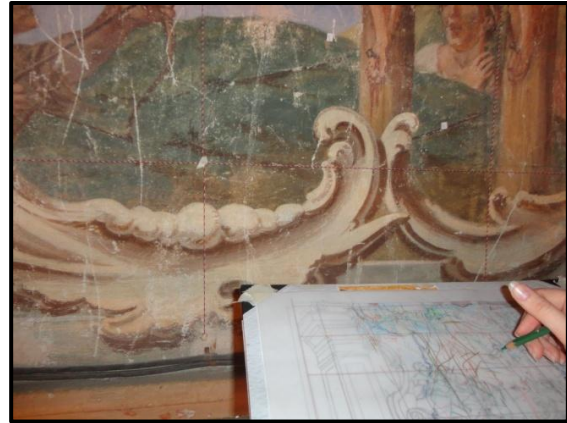
Vrijeme izvođenja radova *in situ*: 18. - 31. listopada 2014.

Restauratorsku praksu studentica je izvodila u crkvi sv. Kuzme i Damjana u Kuzmincu, baroknoj građevini čiju je unutrašnjost između 1770. i 1784. godine oslikao Jozef Lerchinger. Za praktičan rad studentice odabrana je zidna slika koja se nalazi unutar medaljona na sjevernome zidu svetišta, a koja prikazuje *Strijeljanje sv. Kuzme i Damjana*.

Prije početka bilo kakvih konzervatorsko-restauratorskih zahvata na samoj slici, ona je najprije dokumentirana te su pretpostavljeni osnovni uzroci propadanja i oštećenja. Na slici su najupečatljivija oštećenja estetske naravi; ogrebotine i izlizanost slikanog sloja koji zahvaćaju cijelu površinu scene. Dvije velike pukotine nastale uslijed strukturnih oštećenja protežu se cijelom visinom medaljona s lijeve i desne strane. Perkusijskim testom utvrđeno je da je veći dio površine zidne slike zahvaćen kavernama nastalim uslijed loše kohezije slojeva žbuke ili loše adhezije žbuke i nosioca. Najkritičnije područje čini se ono uz gornji rub slike tj. uz otvor galerije gdje je došlo do odvajanja žbukanog sloja od sloja nosioca te mjestimično nedostaju fragmenti žbukanih slojeva. Izrađen je katalog oštećenja zidne slike fotografiranjem različitih vrsta oštećenja, a na temelju toga izrađena je legenda koja se koristila prilikom izrade grafičke dokumentacije oštećenja zidne slike. Grafička dokumentacija izvedena je u mjerilu 1:10, pomoću kvadratne mreže.

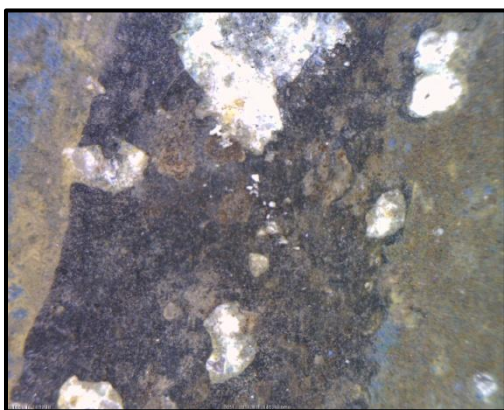

Slika 1. Total scene *Strijeljanje sv. Kuzme i Damjana*

Slika 2. Izrada grafičke dokumentacije oštećenja

U svrhu istraživanja izvornih slojeva provedeno je uzorkovanje pod vodstvom dr.sc. Domagoja Mudronje, voditelja Prirodoslovnog laboratorija u HRZ-u. Po jedan od uzoraka *intonaca* i *arriccia* poslan je u Prirodoslovni laboratorij na laboratorijske analize. Ostatak uzoraka bit će podvrgnut mokroj kemijskoj (analiza udjela punila i veziva) i granulometrijskoj analizi na OKIRU, što će, uz prethodno spomenute analize pridonjeti izradi kompatibilne naknadne žbuke. U svrhu istraživanje pigmentata uzorkovano je 5 pigmentata koji će biti uspoređeni s već postojećim analizama izvornih pigmentata i pigmentata preslika iz iste crkve. U svrhu istraživanja razmjera delaminacije žbukanih slojeva zidne slike izvedena je sonda uklanjanjem novije žbukane nadoknade s već postojećeg oštećenja te je izmjeren raspon postojećeg odvajanja (0,7cm). Kritična područja zidne slike predkonsolidirana su japanskim papirom i 1% -tnom otopinom *Tylose MH 300* u destiliranoj vodi.

Slika 3. Mjesto uzorkovanja crnog pigmenta pod *dino-lite*-om

Slika 4. Mjesto uklonjene naknadne žbuke, razmak između nosioca i žbuknog sloja

Prije početka sustavnog čišćenja zidne slike izvedene su probe čišćenja površinske prljavštine i preslika. Probe su izvedene na više područja unutar oslikanog medaljona (zeleni

pejzaž, likovi i nebo)i na njegovom okviru. Prvobitno su izvedene probe čišćenja površinske prljavštine i prašine suhim metodama; tvrdim kistom, običnom gumicom te *Wallmaster* i *Wishab* spužvicama. Potom su izvedene dvije probe mokrog čišćenja, jedna vodom a druga mješavinom vode i etanola u omjeru 1:1. Za čišćenje površinske prljavštine i prašine odabrana je suha metoda mekanom stranom *Wishab* spužvice. Kod čišćenja preslika najučinkovitijom metodom se pokazao tvrdi kist u kombinaciji s *Wishab* spužvicom te dočišćavanje, po potrebi, drvenim štapićem. Problemi čišćenja preslika javili su se samo na području neba gdje prethodno spomenute probe i metode nisu davale zadovoljavajući rezultat. Na dva mjesta, na području neba, uzeti su uzorci za mikropresjek kako bi se utvrdilo vezivo preslika. Izvedene su probe kemijskog čišćenja: „Morovom pastom“ (AB 57), 10%-tnim amonijevim karbonatom pomješanim sa sepiolitom te s 10%-tnim amonijevim karbonatom pomješanim sa sepiolitom i *Arboce*-om 1000 (1:1). Probe su izvedene u trajanju od 5, 10, 15, 20 i 25 minuta. Najučinkovitijom metodom pokazala se mješavina amonijevog karbonata sa sepiolitom i celuloznom pulpom apliciranom u pastoznom sloju preko japanskog papira uz vrijeme kontakta od 20 minuta.

Slika 5. Probe čišćenja površinske prljavštine i prašine, okvir medaljona

Slika 6. Nanošenje 10%-tnog amonijevog karbonata pomješanog sa sepiolitom preko japan papira

Iduće je godine predviđeno da u sklopu izrade diplomskog rada studentica nastavi s radovima na zidnoj slici, a koji će uključivati dovršavanje čišćenja zidne slike, ponovnu uspostavu kohezije i adhezije žbukanih slojeva, zapunjavanje oštećenja u sloju *arricc*a i *intonaca* te konačno izvedbu reintegracije oštećenja u slikanom sloju.

U Zagrebu, 15. studenog 2014.